

Type of article (research article)

Architectural strategies toward rural business spaces: a synthesis study

Mortaza Maleki Charkoani: PhD candidate in Architecture, Faculty of Architecture and Urbanism, Iran University of Science & Technology, Tehran, Iran

Farhang Mozaffar: Associate professor of Architecture, Faculty of Architecture and Urbanism, Iran University of Science & Technology, Tehran, Iran

MohammadAli KhanMohammadi*: Associate professor of Architecture, Faculty of Architecture and Urbanism, Iran University of Science & Technology, Tehran, Iran (Corresponding Author).

Bahram Saleh Sedghpour: Associate Professor, Department of Psychology and Educational Sciences, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

Article Einfo

Received: 25/12/2024

Accepted: 24/02/2025

PP: 1-22

Abstarct

Keywords:

**Rural architecture,
Local (Economic)
business space,
Synthesis analysis,
Content analysis,
rural development**

Architectural strategies toward rural business spaces and its relationship have great importance in rural development. The study aims to examine the impact of rural architecture on rural business (architectural strategies for the development of rural business spaces). This research is a qualitative study; synthesis type. We analyzed scientific articles that published in the period from 2000 to 2021. The sample size were 37 articles and a six-step model of Roberts and peticro synthesis (2006) was used to analyze the data, and finally a conceptual framework was developed. Architectural strategies toward rural business spaces classified into 3 main components of architecture (livelihood housing) - non-residential (rural and agricultural) - hybrid (increased activity, inconsistency). The architectural component (livelihood housing) includes: reducing the cost of construction and production of buildings - increasing the role of women and rural employment (livelihood housing, second home) - avoiding some features of urban housing while improving the field of living and non-residential landscape (village and agriculture) includes prioritizing the preservation of agricultural land over the construction of Villa towns, increasing agricultural production, livestock & even services, and the combined component includes combining and increasing activities, Indigenous, new and mixed practices in design, construction and production and separation and it's the adaptation of agricultural and livestock spaces to domestic biological spaces. These artitectural strategies can be effective in improving rural business spaces and economic outputs.

Citation: Maleki Charkoani, M, Mozaffar, F, KhanMohammadi, M, Saleh Sedghpour, B. (2025). Architectural strategies toward rural business spaces: a synthesis study. *Architecture and Humanistic Environments*, 2 (1), 1-22.

Extended Abstract

Introduction

Architectural strategies of business spaces are of great importance in rural development due to their high employment, and architecture as a business place can play an important role in the development of the village. Indigenous architecture has been well connected to various conditions, including the local economy, for thousands of years, but new research and planning have been underestimated by the lack of coherent studies. Considering the increase in rural population and the need to raise the income level and welfare of villagers, the development of rural businesses is a requirement. The study aims to examine the pathology and strategies of Rural Business Architecture from the perspective of previous research.

Methodology

Synthesis is a subset of systematic review of resources and has different dimensions and methods. Synthesis is based on the foundation that has the science, the ability to systematically aggregate or combine previously generated knowledge. As Marsh puts it, the main goal of synthetization is to integrate all scientific findings related to a particular topic and achieve overall cohesion. The research was conducted using inductive content analysis and then through qualitative metamorphosis, analysis of results from scientific-research articles. The unit of analysis of scientific research articles published in reputable journals and in the period from 2000 to 2021. The targeted sampling method and sample size were 37 articles and the six-step synthesis pattern of Roberts and Petticro (2006) was used to analyze the data. MAXQDA software was used to extract code, indicators and concepts and finally a conceptual framework was developed.

According to Roberts' 6-step model, first to identify the research question, which is the economic architectural strategies of rural business spaces from the perspective of pathology and previous research? In the first step, using the three primary keywords of Rural Business space, place & Architecture, a search was carried out in various sources. Then, during the review of the articles, three keywords related to rural development were also identified, including entrepreneurship, tourism and the local economy. In the implementation phase of the research, in order to retrieve studies based on Forward-Looking questions to provide a comprehensive perspective on the interrelationships between Rural Business space, place & Architecture, primary sources were identified in authoritative databases, and irrelevant sources were removed according to the objectives. At this point, a large search of databases was carried out with the aim of identifying relevant sources. In the selection, refining and quality review phase, 565 articles were obtained first and then 55 articles were obtained by examining the relationship in terms of content. After reading the abstracts of these articles, 37 articles were selected and analyzed in depth according to the greater compatibility with the subject of the present research. In order to determine the cognitive framework and adapt it to the information obtained from the analysis based on qualitative data analysis, all the components extracted through open and axial coding were first categorized into several components. It was eventually processed, combined and interpreted in a tangible product format.

Results and discussion

the results of this synthesis show that architecture and rural economics have positive interactions with each other.

These impacts can be categorized into the three, first non - residential components (rural and agricultural) including maintaining agricultural land and increasing production, the second architectural component (livelihood housing) including avoiding quasi-urban housing while improving the housing sector and rural landscape and increasing the role of women and rural employment, reducing the cost of construction and production, and the third component of Indigenous, modern and mixed practices (increasing activity, reduce incompatibility) including: separation and adaptation of business and housing space-combining and increasing activities. And then we'll look at their interpretation and composition.

The non-residential component (Preserving agricultural land in front of a tourist town) includes a comparative analysis of tourist towns and second homes showing two different assessments of tourist spaces. By creating large and separate complexes of rural fabric and life, the tourist town leads to the destruction of agricultural and livestock land and the weakening of rural lifestyle and local economy and, as a result, inadequate evaluation. Second homes: micro-scale, scattered and built using local materials and labor in the rural fabric, and by creating sustainable income for the villagers, improving the safety and protection of the village, and strengthening the local economy, it helps maintain the rural lifestyle and is evaluated appropriately.

Architecture (livelihood-housing) includes reducing the cost of building (design, decoration, and implementation of buildings) and made production (increasing profitability, reducing product losses), increasing the role of women and Rural Employment, and generating architecture of Housing and rural business due to the small scale and the lack of need to build new buildings, with the least cost and damage to increase the role of women and Rural Employment. Avoid quasi-urbanization: reviving the business environment in housing is one of the things that should be considered in the new rural housing scheme, and this shows the difference between rural and urban housing. Improving the environment and landscape: the needs and lifestyle of the villagers have changed and it is necessary to design rural living accommodation according to it.

The component of Indigenous, new and mixed practices (increased activity, incompatibility) includes indigenous practices, in addition to reducing production and construction costs, help increase profitability, preserve the environment and increase resilience, and reduce resistance to change. But using technology and technical knowledge and combining it with Indigenous knowledge helps improve quality of life and increase profitability. Sustainable rural development requires the adoption of a dual and integrated approach that both takes into account the preservation and strengthening of indigenous knowledge and local traditions and meets the new and changing needs of rural communities. But the separation of production and housing spaces is necessary to reduce incompatibility. This separation may be physical, locating, separating accesses, using aligned businesses, or It should be studied depending on the culture and level of development.

Conclusion

in response to the research question, what are the economic architectural strategies of rural business spaces from the perspective of pathology and previous research? It divided the three main components (architecture (living housing), non-residential (rural and agricultural) and Indigenous, new and mixed practices (increased activity, incompatibility). Given that these factors are derived from previous research, their application plays a key role in the development of the village with minimal cost and damage. The results of this research can help officials gain a deeper insight into the factors influencing the development and strategic planning of rural business spaces.

نوع مقاله (علمی-تحقیقی)

راهبردهای معماری در فضاهای کسب‌وکار روستایی: یک مطالعه سنتز پژوهی

مرتضی ملکی چرکوانی: دانشجوی دکتری معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت، تهران، ایران

فرهنگ مظفر: دانشیار معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت، تهران، ایران

محمدعلی خان‌محمدی*: دانشیار معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت، تهران، ایران

بهرام صالح صدق‌پور: دانشیار گروه روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران

چکیده

اطلاعات مقاله

مقدمه: اصول و راهبردهای معماری فضاهای کسب‌وکار روستایی دارای اهمیت زیادی در توسعه روستایی است. این تحقیق با هدف بررسی تأثیر معماری بر کسب‌وکار روستایی (راهبردهای معماری توسعه فضاهای کسب‌وکار روستایی) انجام گرفته است.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۶

شماره صفحات: ۲۲-۱

روش تحقیق: تحقیق حاضر مبتنی بر روش کیفی و از نوع سنتز پژوهی است و با انجام تحلیل محتوای استقرایی و سپس فرا ترکیب کیفی همراه است. واحد تحلیل در این تحقیق مقالات علمی-تحقیقی چاپ‌شده در مجلات معتبر مورد تأیید و در بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۱ است. روش نمونه‌گیری هدفمند و حجم نمونه ۳۷ مقاله بوده و جهت تحلیل داده‌ها از الگوی شش مرحله‌ای سنتز پژوهی روبرتس و پتیکرو (۲۰۰۶) استفاده شده است و در نهایت یک چارچوب مفهومی تدوین شده است. یافته‌ها: در ۳ مؤلفه اصلی معماری (مسکن معیشتی)- غیرمسکونی (روستا و کشاورزی)- ترکیبی (افزایش فعالیت، ناسازگاری) دسته‌بندی شد. مؤلفه معماری (مسکن معیشتی) شامل: کاهش هزینه ساخت و تولید بنا - افزایش نقش زنان و اشتغال روستا (مسکن معیشتی، خانه دوم) - پرهیز از برخی ویژگی‌های مسکن شهری در عین بهبود حوزه زیست و دید و منظر غیرمسکونی (روستا و کشاورزی) شامل اولویت حفظ زمین‌های کشاورزی نسبت به ساخت شهرک‌های ویلایی (گردشگری)، افزایش تولید کشاورزی، دامداری و حتی خدماتی بوده و مؤلفه ترکیبی (افزایش فعالیت، ناسازگاری) شامل ترکیب و افزایش فعالیت‌ها، شیوه‌های بومی، نوین و ترکیبی در طراحی، ساخت و تولید و تفکیک و سازگاری فضاهای کشاورزی و دامداری با فضاهای زیستی خانگی است. نتیجه‌گیری: این راهبردهای معماری می‌توانند در روند بهبود فضاهای کسب‌وکار روستایی و اقتصاد روستا مؤثر باشند.

واژگان کلیدی:

معماری روستایی، فضای اقتصادی (محلی) کسب‌وکار، سنتز پژوهی، تحلیل محتوا، توسعه روستایی

استاد: ملکی چرکوانی، مرتضی، مظفر، فرهنگ، خان‌محمدی، محمدعلی و صالح صدق‌پور، بهرام (۱۴۰۳). راهبردهای معماری در

فضاهای کسب‌وکار روستایی: یک مطالعه سنتز پژوهی. فصلنامه معماری و محیط‌های انسان محور، ۲ (۱)، ۲۲-۱.

مقدمه

توجه به افزایش جمعیت روستایی و ضرورت ارتقاء سطح درآمد و رفاه روستاییان، توسعه کسب و کارهای روستایی را به عنوان یک ضرورت اجتناب ناپذیر مطرح می کند. در سال های اخیر، برنامه های فراوانی در سطح جهان و ایران برای توسعه کسب و کارهای روستایی اجرا شده است، اما در این زمینه، به ویژه در خصوص راهبردهای معماری فضاهای کسب و کار روستایی، مطالعات چندانی صورت نگرفته است. در ابتدای انقلاب اقدامات خوبی در زمینه توسعه روستاها (زیرساختی و مسکن) صورت پذیرفت. اما پس از مداخلاتی چون طرح هادی (حدود ۱۵ هزار طرح هادی)، وام به سازی و مقاوم سازی، معماری روستا دستخوش تغییراتی شد که در بخش زیستی با توجه به تغییرات سبک زندگی روستایی اگرچه محاسنی نیز داشته اند (تقوی و دیگران ۱۳۹۹ ص ۱۲-۱۴)، اما در بخش معیشت، اشتغال و فضاهای کسب و کار عمدتاً نامطلوب ارزیابی می شود. (قدیری معصوم و دیگران ۲۰۲۱ ص ۴۷-۶۳) نظریه های جدید روستایی عمدتاً بر کاهش مداخله و درون زایی بیشتر و توجه بیشتر به اقتصاد محلی و فضاهای تولیدی و کسب و کار از جمله توجه به مکان فروش تأکید دارند. به همین خاطر تعیین شاخص های اقتصادی- اجتماعی فضاهای کسب و کار روستایی از جمله مواردی است که بایستی در یک تحقیق مدنظر قرار گیرند.

معماری کسب و کار روستایی را بر اساس تحقیقات انجام شده می توان در چهار گونه تقسیم بندی کرد: ۱- مسکن و مزرعه معیشتی و خودکفا ۲- مسکن و مزرعه گردشگری ۳- فضاهای کسب (مکان فروش و مغازه ها) مستقل یا مرکب ۴- فضاهای کار (دامداری- تولیدی- خدماتی- تعمیراتی) مستقل. مقالات تحقیقی انجام شده سایت های علمی در ایران بیشتر در گونه اول مسکن معیشتی انجام شده است اما در محدوده مورد مطالعه (ناحیه ۷ بابل کنار) گونه دوم (باغ خودبسنده و مسکن مزرعه گردشگری) مقالات جهانی دیده می شود. در گونه سوم تحقیقات جدیدی در سطح جهان درباره مکان فروش (بازار روستا) دیده شد اما در گونه چهارم مقالات تحقیقاتی چندانی پیدا نشد در مجموع می توان گفت تاکنون مطالعات اندکی در مورد توسعه معماری فضاهای کسب و کار روستایی در این مناطق انجام شده است.

پیشینه تحقیق و مبانی نظری

خالی شدن روستاها از سکنه، علاوه بر مسائل فرهنگی و زیست محیطی، به دلیل نبود فرصت های شغلی و کسب و کار مناسب، به عنوان یکی از چالش های اصلی توسعه روستایی مطرح است. در این راستا، توسعه کسب و کارهای روستایی می تواند به ایجاد اشتغال، افزایش درآمد روستاییان و در نهایت، جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها کمک کند. (اردهالی قاسمی و دیگران، ۲۰۱۷ ص ۳۷۵-۳۹۰).

ساختمان های روستایی نه تنها پناهگاه ساکنین روستا هستند، بلکه به عنوان واسطه ای بین جوامع روستایی و محیط طبیعی عمل می کنند. این سازه ها به طور مستقیم بر بهره وری کشاورزی، پایداری محیط زیست و توسعه اجتماعی- اقتصادی روستا تأثیر گذارند. معماران با در نظر گرفتن عوامل مختلفی همچون اقلیم، فرهنگ، اقتصاد و نیازهای جامعه روستایی، می توانند ساختمان هایی طراحی کنند که هم با محیط زیست سازگار باشند و هم به بهبود کیفیت زندگی روستاییان کمک کنند. نقش معماری و معماران در توسعه اقتصادی روستاها بسیار حائز اهمیت است. ساختمان های روستایی به عنوان پیوندی عملکردی میان جوامع و زمین های کشاورزی عمل می کنند و نه تنها بر مسائل زیست محیطی تأثیر گذارند، بلکه نقش مهمی در پایداری اجتماعی- اقتصادی ایفا می کنند. تحقیقات نشان می دهد که ساخت و بهره وری صحیح ساختمان ها می تواند تا ۲۰ درصد بر توسعه روستایی تأثیر گذار باشد (Cogato Leonardo Cei, et al, 2023) و با طراحی ساختمان های مناسب و ایجاد فضاهای کارآمد، می توان به بهبود کیفیت زندگی روستاییان، حفظ محیط زیست و توسعه اقتصادی روستاها کمک شایانی کرد. معماری کسب و کار به عنوان بستر فیزیکی فعالیت های اقتصادی، نقش محوری در موفقیت مالی کسب و کار ایفا می کند. هزینه های ساخت و بهره وری فضا، به طور مستقیم بر بازگشت سرمایه تأثیر می گذارند. این ارتباط تنگاتنگ در مناطق روستایی با منابع محدود، از اهمیت ویژه ای برخوردار است. بالین حال، مطالعات اندکی به بررسی چگونگی تأثیر طراحی معماری بر توسعه کسب و کارهای روستایی و مقایسه آن با رویکردهای مسکن سازی شهری و برنامه ریزی فضایی پرداخته اند (Donovan & Gkartzios, 2014, pp. 334-343).

در بسیاری از جوامع روستایی، اولویت های توسعه به طور مشخص تعریف نشده و اغلب به صورت خودجوش و بدون برنامه ریزی مشخص شکل می گیرد. در نتیجه، ایجاد محیط های ساخته شده پایدار که بتوانند نیازهای کنونی و آتی روستا را برآورده سازند، کمتر مورد توجه قرار می گیرد. در چنین شرایطی، نقش معمار به عنوان یک متخصص در طراحی محیط های ساخته شده، از اهمیت ویژه ای برخوردار می شود. معمار می تواند با طراحی فضاهای مناسب و کاربردی، به ایجاد محیط های زندگی و کار با کیفیت برای روستاییان کمک کند. همچنین، با استفاده از مصالح بومی، انرژی های تجدیدپذیر و طراحی سازگار با اقلیم، می تواند به پایداری محیط زیست و کاهش تأثیرات منفی توسعه بر روستا کمک کند. (Akhimien & Isiwele, 2018, pp. 1-13). دانش فنی و تخصصی معماران در زمینه طراحی، ساخت و بهره برداری از ساختمان ها می تواند به بهبود کیفیت زندگی روستاییان، ارتقای بهره وری در بخش کشاورزی و صنایع دستی، و در نهایت توسعه پایدار روستاها کمک شایانی کند.

معماری کسب و کار به عنوان محل وقوع فعالیت های اقتصادی، مستقیماً با توجیه اقتصادی و سودآوری کسب و کار ارتباط دارد. به همین دلیل، هزینه و اقتصاد ساخت و ساز رابطه ای مستقیم و متقابل با موفقیت کسب و کارها دارند. بالین حال، تحقیقات در زمینه چگونگی طراحی روستایی و مقایسه آن

با برنامه‌ریزی و گفت‌وگوهای مسکن بسیار محدود است. (Donovan & Gkartzios, 2014, pp. 334-343) در محیط‌های روستایی، اولویت‌های توسعه معمولاً به‌درستی تعریف نمی‌شوند، بنابراین آماده‌سازی یک محیط پایدار و ساخته‌شده اغلب نادیده گرفته می‌شود. در این راستا، معماران نقش کلیدی در توسعه جوامع روستایی ایفا می‌کنند (Akhimien & Isiwele, 2018, pp.1-13) درحالی‌که بسیاری از معماران خدمات خود را عمدتاً به افراد ثروتمند ارائه می‌دهند، افراد فقیر روستا به خدمات و پشتیبانی آن‌ها نیاز بیشتری دارند.

مردم محلی می‌توانند دانش و تجربیات خود را در زمینه‌های مختلف به اشتراک بگذارند، اما این دانش غالباً محدود و بر اساس تجربیات غیرمستقیم است که ممکن است کافی نباشد. بنابراین، دانش و تخصص معماران می‌تواند آنان را در تصمیم‌گیری‌ها و ابتکارات خود یاری کند (Vishal & Sanyal, 2013, pp.1366-1374). در فرآیند بازآفرینی روستایی، مداخله معماران باید با احتیاط انجام شود و به ارزش‌های بومی ارج نهاده شود. در این راستا، معماران باید روستاییان را تشویق کنند تا در ساخت‌وسازهای روستایی مشارکت داشته باشند و تکنیک‌های سنتی ساخت‌وساز را احیاء کنند. این نوع همکاری می‌تواند به تقویت هویت محلی و ارتقاء پایدار جوامع روستایی کمک کند (Zhang, et al., 2019). در طرح هادی ایران، که به‌عنوان یک الگوی توسعه روستایی مطرح شده است، اگرچه برخی از زمینه‌ها مانند جلوگیری نسبی از ساخت‌وسازهای غیرقانونی، تعریف نیازها و تأمین کاربری‌ها و خدمات عمومی اجرا شده، اما این طرح پیامدهای منفی نیز برای روستاها و روستاییان به دنبال داشته است. تضعیف انسجام بافت کالبدی و توجه ضعیف به مشارکت روستاییان ازجمله این معضلات به شمار می‌روند (۱۳۹۱). (عزیز پور، ۱۳۹۲، ص ۹۰-۸۱)

در این الگوی توسعه، که سال‌ها توسط بنیاد مسکن مطرح‌شده، نه‌تنها به ابعاد کسب‌وکار، اشتغال و مشارکت روستاییان پرداخته نشده، بلکه در طرح توسعه خانه‌ها نیز فقط ابعاد زیستی و سکونتی مورد توجه قرار گرفته و ابعاد معیشتی مدنظر نبوده است. این امر باعث می‌شود که طرح‌های توسعه روستایی فاقد فلسفه مشخصی و غالباً تک‌بعدی و غیرتخصصی باشند. به‌طور مثال، طرح هادی روستایی صرفاً ماهیت کالبدی-خدماتی به خود گرفته و به وجوه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی توسعه روستایی بی‌تفاوت مانده است (دوستی سبزی و بابایی، ۱۴۰۲، ص ۶). به همین دلیل، این تحقیق به بررسی ابعاد مثبت و منفی اقتصادی و معیشتی و برنامه‌های مختلفی مانند اعطای وام و تسهیلات مسکن، مقاوم‌سازی، گردشگری، کارآفرینی و اقتصاد بومی روستاها بر معماری روستایی می‌پردازد. هدف این تحقیق به دست آوردن تقسیم‌بندی راهبردهای اقتصادی توسعه فضاهای کسب‌وکار روستایی است که می‌تواند به ایجاد یک رویکرد جامع‌تر به توسعه روستایی منجر شود. این رویکرد می‌تواند به بهبود شرایط زندگی و معیشت روستاییان کمک کرده و انسجام اجتماعی را تقویت کند.

تفاوت کسب‌وکار و اشتغال‌زایی^۱

تفاوت بین کسب‌وکار و اشتغال‌زایی به‌وضوح در تعریف و دامنه این مفاهیم نمایان می‌شود. به‌طور کلی، کسب‌وکار شامل دو بخش اصلی است: کارآفرینی و فعالیت‌های اقتصادی، و به‌طور کلی از اشتغال‌زایی فهمیده می‌شود. اشتغال‌زایی بیشتر به تولید و کار اشاره دارد و تنها بعد کار و تولید را در بر می‌گیرد، درحالی‌که کسب‌وکار شامل ابعاد اقتصادی، فروش و درآمد نیز می‌شود. (H. Friar, et al., 2023, pp.1130-1139) بنابراین، با توجه به طرح اشتغال‌زایی در منظومه بابل، تحقیق حاضر بر روی فضاهای کسب و فروش و نیازهای روستا نسبت به فروش تأکید خاصی دارد زیرا در شرایط فعلی، مسئله روستایی بیشتر از صرفاً تولید به فروش کالاها و خدمات مربوط می‌شود.

فضای کسب‌وکار (اقتصادی)^۲

به‌طور کلی به کلیه فعالیت‌ها و برنامه‌هایی اشاره دارد که برای بهبود وضعیت کسب‌وکار انجام می‌شوند و شامل ابعاد مجازی^۳ و واقعی^۴ باشد. در این تحقیق، تمرکز بر ابعاد مجازی و کلی‌ترین جوانب اقتصادی کسب‌وکار روستایی است. موضوعاتی چون زنجیره تأمین و ارزش^۵ نیز در این زمینه مدنظر قرار می‌گیرد.

فضای کسب‌وکار روستایی^۶

ترکیبی از فضای کسب‌وکار و فعالیت‌های خاص روستایی است. (Răzvanță Puie, 2019, pp.1130-1139) این مفهوم محدود به کسب‌وکارهایی که فقط در روستا وجود دارند، نیست. به‌عنوان مثال، ممکن است یک کسب‌وکار در روستا ایجاد شود اما هیچ نفعی برای جامعه روستایی نداشته باشد (مثل سایت‌های دفع زباله)، درحالی‌که کسب‌وکاری ممکن است خارج از روستا باشد و خدمات آن به روستاییان کمک کند (مانند فروشگاه صنایع‌دستی یا فروشگاه کشاورزی) (Bosworth & Turner, 2018 pp.1-10).

توسعه روستایی

به‌عنوان فرآیندی برای بهبود کیفیت زندگی و رفاه اقتصادی جوامع ساکن در مناطق کم‌جمعیت و محدود تعریف می‌شود. (Irmgard Moser, et al., 2018, pp.321-329) با گذر زمان، روندهای جهانی و افزایش شهرنشینی تأثیر عمیقی بر شخصیت مناطق روستایی گذاشته و

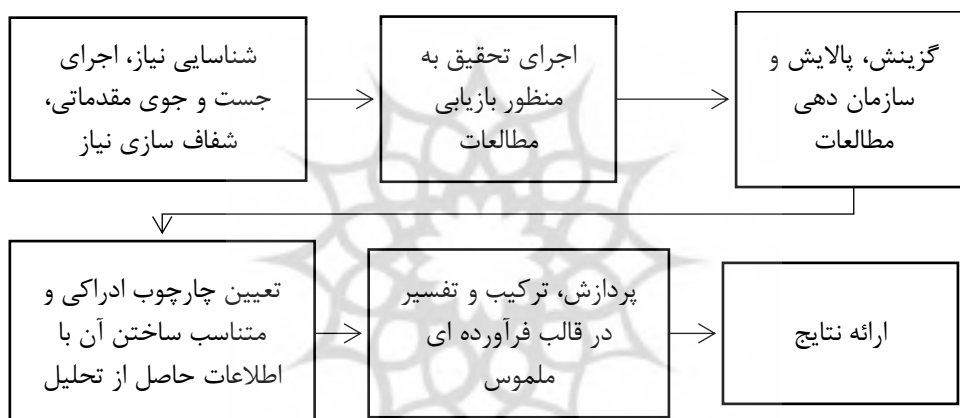
گردشگری روستایی و تفریحات به‌عنوان محرک‌های اقتصادی جایگزین استخراج منابع و کشاورزی شده‌اند (Moseley, 2003). همچنین، نظریه‌های متعددی درباره توسعه روستایی وجود دارد: از توسعه برون‌زا و درون‌زا تا مدل‌های ترکیبی (Donovan & Gkartzios, 2014, pp. 334-343). از این رو، توسعه روستایی در اینجا به‌عنوان زیرمجموعه‌ای از فضای کسب‌وکار روستایی در نظر گرفته شده است.

مواد و روش تحقیق

روش تحقیق حاضر، سنتز پژوهی بوده که زیرمجموعه مرور سیستماتیک یا نظام‌مند منابع است و دارای ابعاد و روش‌های مختلف است. (ملا میرزایی & سجاذزاده، ۱۴۰۲ ص ۱۷-۳۰) سنتز پژوهی بر بنیاد این اصل بنا شده است که علم، قابلیت و توانایی تجمیع یا ترکیب نظام‌مند دانش‌های تولیدشده پیشین را دارد. در این تحقیق با استفاده از تحلیل محتوای استقرایی و سپس از طریق فرا ترکیب کیفی، تجزیه و تحلیل نتایج از مقالات علمی-تحقیقی صورت گرفت. واحد تحلیل در این تحقیق، مقالاتی بودند که در بازه زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۱ در مجلات معتبر منتشر شده بودند. حجم نمونه شامل ۳۷ مقاله بود که از آن‌ها استفاده شده است. با بهره‌گیری از الگوی شش مرحله‌ای سنتز پژوهی روبرتس و پتیکرو (۲۰۰۶)، داده‌ها تحلیل شدند. نرم‌افزار MAXQDA برای استخراج کدها، شاخص‌ها و مفاهیم استفاده گردید و در نهایت یک چارچوب مفهومی برای ارتباط فضای کسب‌وکار، کارآفرینی، گردشگری و معماری کسب‌وکار روستایی تدوین گردید.

الگوی شش مرحله‌ای روبرتس

در ادامه، به تحلیل هر یک از مراحل الگوی شش مرحله‌ای روبرتس پرداخته خواهد شد که مراحل آن در شکل تصویر ۱ قابل مشاهده است.

تصویر ۱ الگوی ۶ مرحله‌ای روبرتس

شناسایی نیاز، اجرای جست‌وجوی مقدماتی، شفاف‌سازی نیاز

نمودار ارائه‌شده به‌عنوان مدل مفهومی مورد سؤال تحقیق، روابط بین متغیرهای کلیدی تحقیق را نشان می‌دهد. فرآیند تحقیق پیشرو یافتن طرح برنامه کسب‌وکار روستایی مشتمل بر رابطه متقابل و سه گانه فضای (اقتصادی) کسب‌وکار- مکان کسب‌وکار در روستا و در ارتباط با یکدیگر و توسعه معماری (با حداقل هزینه) کسب‌وکار روستایی به‌منظور رونق اقتصادی روستا است. (شکل شماره ۲- نمودار مفهومی مورد سؤال تحقیق) نمودار ارائه‌شده به‌عنوان مدل مفهومی تحقیق، روابط میان فضای کسب‌وکار، کارآفرینی، گردشگری و معماری کسب‌وکار روستایی را به چالش می‌کشد. سؤال اصلی این مرحله از تحقیق این است که راهبردهای معماری فضاهای کسب‌وکار روستایی بر اساس ادبیات تحقیق کدام است؟ در ابتدا این موضوع مطرح گردید که طرح و برنامه کسب‌وکار در امتداد طرح اشتغال منظومه و در مقیاس طرح هادی و به‌عنوان افزونه‌ای بر طرح فوق مطرح گردد. به همین خاطر در نخستین گام، با مقایسه واژه «کسب‌وکار» با سه واژه «فضا»، «مکان» و «معماری»، به سه کلیدواژه اولیه دست یابیم: فضای کسب‌وکار روستایی، مکان کسب‌وکار روستایی و معماری کسب‌وکار روستایی دست یافته شد. سپس در جریان بررسی مقالات موجود، سه کلیدواژه مرتبط با توسعه روستایی نیز شناسایی شد که شامل کارآفرینی و گردشگری کشاورزی، معماری و اقتصاد بومی، و طرح و برنامه و وام و اعتبارات است. این کلیدواژه‌ها به مجموعه کلیدواژه‌های تحقیق افزوده شدند تا بتوانیم به درک بهتری از بسترهای مختلف اثرگذار در این حوزه دست یابیم. (جدول شماره ۱)

جدول ۱ کلیدواژه‌های اصلی جستجو شده در تحقیق

معماری	مکان	فضا	
معماری کسب‌وکار روستایی	مکان کسب‌وکار روستایی	فضای کسب‌وکار روستایی	کسب‌وکار روستایی
طرح و برنامه و وام و اعتبارات	معماری و اقتصاد بومی	کارآفرینی و گردشگری کشاورزی	توسعه کسب‌وکار

اجرای تحقیق به منظور بازبانی مطالعات

شناسایی منابع بر اساس نیاز تعریف شده تحقیق صورت گرفته و بر مبنای کلمات کلیدی در پایگاه‌های اطلاعاتی: نور مگز، SID، MAGIRAN، علم نت، پرتال جامع علوم انسانی، SPRINGER، SINCE DIRECT، WILEY ONLINE LI- و به طور خاص نشریه‌های توسعه روستایی: مسکن و محیط روستایی، تحقیق‌های روستایی، HABITAT شناسایی شده و با توجه به اهداف تعیین شده، منابع نامرتب حذف شدند. بر مبنای فرایرش پیش رو در راستای فراهم آمدن دورنمایی جامع نسبت به روابط متقابل فضا، مکان و معماری کسب‌وکار روستایی در گام نخست، با تجزیه و تحلیل مفهوم کسب‌وکار روستایی سه مؤلفه اصلی فضای کسب‌وکار روستایی^۷، مکان کسب‌وکار روستایی^۸ و معماری کسب‌وکار روستایی^۹ استخراج شد. سپس، با بررسی جامع مقالات تحقیقی مرتبط، متغیرهای کلیدی و کلیدواژه‌های دیگری مانند کارآفرینی پایدار^{۱۰}، گردشگری کشاورزی^{۱۱}، معماری بومی^{۱۲}، اقتصاد بومی^{۱۳}، طرح و برنامه و وام و اعتبارات^{۱۴} به عنوان عوامل مؤثر بر فضای کسب‌وکار روستایی شناسایی شدند: (جدول شماره ۲)

جدول ۲ کلمات کلیدی پرتکرار در جستجوی منابع در پایگاه‌های اطلاعاتی

معماری	مکان	فضا		
معماری کسب‌وکار روستایی	مکان کسب‌وکار روستایی	فضای کسب‌وکار روستایی	کسب‌وکار روستایی	فارسی
Rural business architecture	Rural business place	Rural business space (economic)	Rural business	انگلیسی
طرح و برنامه و وام و اعتبارات	معماری و اقتصاد بومی	کارآفرینی پایدار و گردشگری کشاورزی	توسعه روستایی	فارسی
Credits, loan	Local economy, architecture	Sustainable entrepreneurship, agritourism	Rural development	انگلیسی

در این مرحله، با هدف شناسایی منابع مرتبط، جستجوی گسترده‌ای در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر انجام داده شده است. کلیدواژه‌های ترکیبی در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی مورد جستجو قرار گرفتند. سپس جستجو با استفاده از کلیدواژه‌های انگلیسی نظیر:

Rural business space place architecture "farm building" non-farm

در پایگاه‌های اطلاعاتی بین‌المللی انجام شد. نتایج جستجو نشان می‌دهد که تفاوت‌هایی در میزان و نوع مطالعات انجام شده در زبان فارسی و انگلیسی وجود دارد. در زبان فارسی، به دلیل حجم بالای فعالیت‌های توسعه روستایی پس از انقلاب اسلامی، تعداد مطالعات مرتبط با مسکن، سکونتگاه و مسکن معیشتی بیشتر است. در مقابل، در زبان انگلیسی، مطالعات مرتبط با "بناهای مزرعه" و "بناهای غیر از مزرعه" فراوان‌تر بوده که این امر ممکن است به دلیل نقش پررنگ‌تر بنیاد مسکن در توسعه روستایی ایران باشد. همچنین، مطالعات مرتبط با طرح‌های بهسازی و مقاوم‌سازی که اغلب با توزیع گسترده وام همراه بوده است، در منابع فارسی بیشتر یافت می‌شود. در مقابل، در منابع انگلیسی، مطالعات مرتبط با گردشگری روستایی، مزرعه گردشگری و مکان‌های فروش محصولات محلی فراوانی دارند.

گزینش، پالایش و بررسی کیفیت مطالعات

بر اساس نتایج جستجوی جامع انجام شده در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر (جدول شماره ۳)، ابتدا ۵۶۵ مقاله یافت شد. در ادامه با بررسی ارتباط از نظر محتوی و پرداختن به فقط یک عامل در عنوان تحقیقات، به ۵۵ مقاله دست یافته شد. پس از مطالعه چکیده این مقالات، ۳۷ مقاله با توجه به تطابق بیشتر با موضوع تحقیق حاضر انتخاب و مورد تحلیل عمیق قرار گرفتند. نتایج مرتبط این مقالات در جدول شماره ۳ ارائه شده است.

جدول ۳ گزینش، پالایش و بررسی کیفی مطالعات

پایگاه	استراتژی	فیلتر مرحله اول	فیلتر مرحله دوم	تعداد یافته‌ها	معیارهای خروج	تعداد یافته نهایی
Wiley online Library		Key word: rural business space place agriculture truism building	Year: 1990-2024 Journals Subject: architecture Economy Rural studies	20	نامرتب از نظر محتوا، پرداختن به فقط یکی از متغیرها نه ارتباط میان ایشان، عدم اعتبار ژورنال	2
Sage				51		5
Science Direct				25		3
Google scholar	english	با تأکید بر "rural business"+"building"	1990-2024	۴۹		4
Google scholar	فارسی	با تأکید بر معماری روستا	۱۹۹۰-۲۰۲۴	۱۴۶		۱۱
نورمگز	آسیب شناسی راهبرد	فضای کسب و کار مکان کسب و کار گردشگری کشاورزی (معماری روستا)	کلیدواژه: معماری روستایی حوزه محدود کننده: معماری- میان رشته‌ای- توسعه روستایی	۱۶۹		۱۲
SID				۹۲		۱۷
پرتال جامع علوم انسانی				۳		۱

در ادامه خلاصه نتایج مرتبط تحقیق‌های یافته شده در جدول شماره ۴ با مدنظر قرار دادن کد مقاله، منبع، سال است. مقالات مرتبط تأثیر (اقتصاد و برنامه) بر معماری و مکان‌یابی فضاهای کسب و کار روستایی را بررسی می‌کند. بیشتر مقالات به آسیب‌شناسی اقتصادی و برنامه‌های جدید از جمله اعطای وام به سازی، مقاومت‌سازی و شهرک‌های بزرگ‌مقیاس گردشگری، مسکونی (ویلایی) بر ابعاد اقتصادی معماری روستایی می‌پردازد. آسیب‌شناسی: بیشتر تحقیقات انجام‌شده به آسیب‌شناسی و آثار منفی اقتصاد و برنامه بر معماری کسب و کار روستایی تحقیقات انجام‌شده در سه حوزه اصلی قابل بررسی است: گردشگری- توسعه معماری روستا (مسکن معیشتی) - اقتصاد بومی و تحولات اقتصاد حوزه اول، گردشگری روستایی: شامل گردشگری خانه دوم و بوم‌گردی که تأثیرات مستقیمی بر اقتصاد محلی، فرهنگ و کالبد روستا دارد. حوزه دوم، توسعه معماری روستا (مسکن معیشتی): شامل تأثیر وام مسکن، طرح‌های بهسازی و مقاومت‌سازی بر بهبود کیفیت زندگی روستاییان و کالبد روستا. حوزه سوم، اقتصاد بومی و تحولات اقتصاد: شامل تحولات اقتصادی در روستاها و تأثیر آن بر معماری و سایر ابعاد زندگی روستایی که عمدتاً مثبت و معطف ارزیابی گردیده است. (معماری بومی انطباق زیادی با اقتصاد، باورها و تحولات اقتصادی دارد و از این نظر ارزش‌های ویژه خود را نیز دارد و آبل بررسی است. ابعاد تأثیر: بعد اقتصادی: شامل تأثیرات مثبت و منفی بر درآمد، اشتغال، و معماری روستا. بیشتر تحقیقات به آسیب‌شناسی پرداخته‌اند اما در خلال تحقیقات مواردی نیز وجود دارد که به ابعاد مثبت به‌عنوان نیاز جاری می‌پردازند و این چالش مطرح می‌شود که کدام مورد آسیب و کدام مورد راهکار است و چگونه می‌توان این موارد را از یکدیگر تفکیک نمود.

جدول ۴ نتایج مرتبط تحقیق‌های یافته شده در خلال سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۱

کد مقاله	منبع	سال	خلاصه نتایج
۱	قدیری معصوم و همکاران	۲۰۲۰	با توجه به نوع معیشت روستایی، که اغلب به‌صورت کشاورزی و دامپروری است، نوسازی مسکن آثار مطلوبی بر وضعیت اقتصادی خانوارها نداشته و به‌نوعی در تضعیف فعالیت‌های متنوع اقتصادی خانوارهای روستایی اثرگذار بوده است. به‌طور کلی، می‌توان گفت نوسازی مسکن روستایی تأثیر چشم‌گیری در ابعاد اقتصادی و کالبدی مسکن روستایی داشته که از بُعد کالبدی می‌توان آن را مثبت و مطلوب و در بُعد اقتصادی غیر مطلوب ارزیابی کرد.
۲	بهمنی و همکاران	۲۰۲۰	نوسازی مسکن موجب افزایش سطح رضایتمندی ساکنان از ابعاد کالبدی مسکن ازجمله افزایش استحکام بنا و نوع مصالح مورد استفاده شده است؛ اما از بعد اقتصادی به دلیل حذف فضاهای معیشتی و کاهش سطح زیربنای واحد مسکونی اقتصاد خانوار تحت تأثیر قرار گرفته و سطح رضایتمندی ساکنان را کاهش داده است.
۳	یگانه، عینالی، منبری	۲۰۲۰	عدم توجه به ویژگی‌های و کارکرد و ساختارهای موجود در مسکن روستا، در آینده موجب تحولات منفی شدیدی در فعالیت‌های روستا خواهد شد.
۴	تقوی و همکاران	۲۰۲۰	فرآیند تحولات اقتصادی توانسته است تنها باعث بهبود فضاهای زیستی و افزایش امکانات و تسهیلات آسایشی روستائیان گردد، ولی فضاهای تولیدی معیشتی در مسکن روستایی به‌عنوان حلقه‌ای از نظام تولید، در طی این سال‌ها مغفول مانده است بنابراین لزوم به‌کارگیری عناصر کشاورزی (باغ، مزرعه، مرتع و دامداری) در معماری مسکن روستایی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر
۵	عزیز پور و صادقی	۲۰۱۸	تحولات کمی و کیفی به وجود آمده در واحدهای مسکونی جدید در انطباق با نیاز غالب روستائیان (خانوارهای نمونه) بوده است. در سایر تحقیق‌ها، طرح مقاوم‌سازی مسکن، زمینه تحول مسکن روستایی را به سمت مسکن شهری سوق داده و پیوستگی ساختاری-کارکردی در مسکن را متزلزل ساخته است. ولی تحقیق حاضر به نتیجه‌ای متفاوت در محدوده مورد مطالعه
۶	یگانه، چراغی، اسلامی	۲۰۱۷	میزان کارکرد تولیدی مسکن در زمان پس از دریافت اعتبارات کاهش یافته است. همچنین گروه شغلی دامدار و کشاورز بعد از دریافت اعتبارات بیشترین تغییر و کاهش را در کارکرد مسکن خود داشته‌اند. بیشترین فضای مسکن روستایی بعد از اجرای طرح مقاوم‌سازی مسکن و همراه با مدرن شدن مسکن با شدت بیشتری به سوی تغییر کارکرد و گرایش به کارکرد زیستی داشته‌اند.
۷	عینالی، یگانه، خالدی	۲۰۱۵	تأثیر بهسازی مسکن روستایی را می‌توان در طرح و نقشه ظاهری و الگوبرداری گسترده از مسکن شهری، حذف برخی از اجزای اساسی مسکن قدیم و نیز بهبود دسترسی به امکانات و خدمات زیرساختی مشاهده نمود. به دلیل قرارگیری در مسیر ارتباطی پناه، بیشترین تغییرات به ارائه خدماتی از قبیل مکانیکی، کارواش، پنچرگیری و خدمات مسافری و اشتغال به فعالیت‌های غیرکشاورزی در بین مردان اختصاص دارد. کمترین تفاوت در انجام فعالیت‌های اقتصادی در
۸	فضلعلی، پوور طاهری، افتخاری	۲۰۱۸	در نتیجه تغییر شرایط اقتصادی و اجتماعی، تغییراتی در مسکن روستایی ازجمله تغییر در فضای اختصاصی دام، انبار علوفه، محل پخت نان، محل ذخیره سوخت‌های فسیلی، فضای آشپزخانه، آشپزخانه این، فضای اختصاصی خواب و پذیرایی و ایوان به وجود آمده است. این تغییرات به دنبال توسعه کالبدی و خدماتی روستاها و تحت تأثیر فرهنگ شهری در روستاها به وقوع پیوسته و در نهایت به تغییر کارکرد اقتصادی و اجتماعی مسکن منجر شده است.
۹	عنابستانی و همکاران	۲۰۱۹	شدت اثرگذاری سبک ساخت‌وساز سکونتگاه گردشگری بر ساخت‌وساز بومی در حد کمتر از میانگین قرار دارد.
۱۰	یگانه، چراغی، جمشیدی و امامی	۲۰۱۷	بالاترین میانگین کارکرد مسکن مربوط به کارکرد زنان و کمترین میانگین مربوط به شاخص تدارکاتی مسکن است. شاخص‌های اقتصادی متراژ مسکن، وسیله نقلیه، تعداد دام، مالکیت باغ، سابقه دریافت اعتبارات، نوع شغل و درآمد و درصد درآمد به‌دست‌آمده از بخش غیر کشاورزی در تحولات کارکرد مسکن روستایی دارای رابطه معنادار و مؤثر است. بنابراین روند کنونی تحولات کارکردی مسکن روستایی کاهش تولیدات مرتبط با مسکن در این نواحی را به همراه خواهد داشت.

۱۱	شمس الدینی، شکور، رستمی	۲۰۱۱	تأثیر نوسازی مسکن بر بهبود فضای کالبدی روستاها توأم با حفظ زیبایی و مقاومت بنا در روستاهای مورد مطالعه دارد. در زمینه اقتصاد معیشتی به دلیل عدم سازگاری «پلان» برخی از مسکن ساخته شده با نوع فعالیت تولیدی از جمله دامداری در روستاها، به طور غیرمستقیم موجب رویگردانی بیش از ۷۵ درصد از روستاییان از انجام اینگونه فعالیت ها در روستاها شده است. از این رو گرچه نوسازی منزل موجبات تألم خاطر و آسایش نسبی روستاییان به لحاظ ایمنی و زیبایی را فراهم آورده است، اما سبب تغییر نامحسوس در شرایط معیشتی و مالی روستاییان نیز شده است.
۱۲	فیروزنیا و همکاران	۲۰۱۱	از نتایج آن برمی آید که مهم ترین پیامدهای گسترش ویلاسازی در نواحی روستایی، کالبدی است که بیش از بقیه پیامدها در وهله اول به چشم می آید. پیامدهای منفی گسترش ویلاسازی در ناحیه روستایی از بعد کالبدی بیش از پیامدهای مثبت آن است.
۱۳	اردهایی و علی زاده	۲۰۱۰	وام مسکن روستایی دارای نقاط قوت و ضعف بوده و تأثیرات کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در شیوه زندگی و معیشت روستاییان داشته است. بنابراین در تدوین یک برنامه جامع در بخش مسکن روستایی پیشنهاد می شود ویژگی های خاص زندگی روستایی همچون شیوه معیشت، درآمد روستاییان، فرهنگ حاکم بر زندگی، روستایی و غیره مورد توجه قرار گیرد.
۱۴	نظری، پاک	۲۰۱۰	مقایسه دریافت کنندگان تسهیلات و فاقد تسهیلات: ۱- در گروه اول ۳۴٪ و در گروه دوم ۵۶٫۹٪ طبق پلان مصوب کار کردند. در گروه اول حیط متوسط ۳۷۸٫۲ و در گروه دوم ۷۰۳٫۶ (گروه اول مدل بومی رعایت نشده است).
۱۵	خراباتی، شیرازی	۲۰۱۰	در روستای طزره، عوامل اقتصادی و نوع معیشت خانواده در مساحت و تعداد ریز فضاهای توده و حیط و ورودی تأثیر گذارند و وجود فضای معیشتی طویله، امکان انعطاف پذیری مسکن روستایی را در گذر زمان فراهم کرده است. همچنین عوامل اجتماعی و فرهنگی در فرم نما، سلسله مراتب ورودی، نحوه قرارگیری توده نسبت به حیط و تعداد خانوارهای ساکن یک خانه مؤثرند.
۱۶	خراباتی، ساهری، سرشکی	۲۰۱۰	الگوهای شاخص مسکن روستای کلامو منطبق بر اصول معماری ایرانی بوده و در همه الگوها نمودی از این اصول و مؤلفه های آن دیده می شود. در اصل مردمواری مؤلفه پرهیز از تشخص و تأمین نیاز ساکنین و در اصل پرهیز از بیهودگی اعتدال در تزئینات و میانه روی در وسعت بنا و در اصل درونگرایی، نهی از اشراف و ایجاد خلوت به طور ویژه در روستای کلامو مورد توجه بوده است.
۱۷	خراباتی، ابراهیمیان	۲۰۱۰	عوامل اجتماعی-فرهنگی در باور فرهنگی مردم و گرایش آن ها به ساده زیستی، مؤثر بوده و سبب شده، فرم کلی و نمای خانه ها ساده شکل بگیرد. عوامل اقتصادی-معیشتی در مساحت و تعداد ریز فضاهای توده، حیط و ورودی تأثیر گذار بوده و در حوزه معیشتی، سقف خانه (اتاق قرارگیری چرخ نخریسی) از ریز فضاهای خاص مسکن روستای گرمین بوده است.
۱۸	افراخته و همکاران	۲۰۰۹	با احداث کارگاه قالی بافی در دهستان بالا ولایت کاشمر امتداد جاده ارتباطی و در شرق روستای تربقان، خانه هایی جدید در این مسیر ساخته شده و روستا به شکل خطی گسترش یافته است.
۱۹	نیک پور، اسفرم، شاکری منصور	۲۰۱۷	ایجاد و گسترش اشتغال در بخش کشاورزی و خدمات، زنده سازی فضاهای همگن و پویای روستایی و تقویت معیارهای ساخت مسکن روستایی اعم از فناوری، شیوه ساخت، ابعاد مقیاس و تناسب با ویژگی های طبیعی روستا و کالبد آن، در اختیار گذاشتن مصالح با قیمت مناسب به روستاییان از طریق تشکیل تعاونی ها و یا اتحادیه های پخش و فروش مواد و مصالح و استفاده فناوری های جدید در ساخت و ساز و توجه به مسکن روستایی می تواند به عنوان اولویت دارترین اقدام محسوب شود.
۲۰	مالر و همکاران	۲۰۰۹	پیامدهای متفاوت خانه های دوم، بستگی به موقعیت محلی دارد. بعضی مواقع این پیامدها سودمند است؛ اما بعضی مواقع نیز آسیب رسان است.
۲۱	آمار و برنجکار	۲۰۱۰	توسعه خانه های دوم، به ویژه بدون ضابطه، در بلندمدت خطر آشفتگی را در بافت کالبدی موجب می شود که نیازمند تدوین یک برنامه ریزی کالبدی مناسب در نقاط روستایی است.
۲۲	گلین مقدم	۲۰۱۰	ساخت خانه های دوم بدون طرح و برنامه ریزی مشکلاتی را مانند تغییر کاربری زمین ها، تغییر بافت سنتی روستاها، ساخت مسکن از شکل سنتی به شکل مدرن و تغییر در چشم اندازها موجب شده
۲۳	وپسا و پیتکا	۲۰۱۰	فنلاند چشم انداز خانه دوم است. خانه های دوم، تقلیدی از زندگی سنتی روستایی است و استفاده از محیط زیست برای فعالیت های سنتی تفریحی است.

۲۴	رحمانی و خدادادی	۲۰۱۱	در نتیجه اثرگذاری خانه‌های دوم، روستاها از عملکرد سنتی خود فاصله گرفته و در صدد پاسخگویی به نیازهای جدید برآمده‌اند که افراد غیربومی و عناصر شهری مطرح کرده‌اند.
۲۵	رمضان‌زاده لسبویی	۲۰۱۱	سطح وسیعی از باغ‌ها و زمین‌های کشاورزی به خانه‌های دوم تبدیل شده است. بیشتر پیامدهای گردشگری بر زمین‌های باغی و کشاورزی است؛ با تغییر کاربری، وضعیت اقتصادی مردم بهبود یافته و در نتیجه آینده اقتصادی، وضعیت زندگی و حتی پس‌انداز بهتر شده است.
۲۶	فاضل‌نیا و همکاران	۲۰۱۱	ساخت خانه‌های دوم منجر به تخریب مناظر و چشم‌اندازهای روستایی، افزایش ساخت‌وساز بی‌رویه و کنترل نشده، تبدیل باغ و مزرعه روستایی به باغ‌های خانگی در محوطه ویلاها و افزایش زباله روستایی شده و این امر منجر به وارد آمدن خسارات از نظر فیزیکی بر کالبد روستاهاست.
۲۷	دادورخانی و لاریجانی	۲۰۲۰	بیشتر مسکن بادوام، خانه‌های دومی است که از نظر معماری زیباتر و متفاوت با مسکن قدیمی موجود در روستاست؛ اما در پی این موضوع باید به پیامدهای منفی آن‌ها هم اشاره کرد.
۲۸	کندو و همکاران	۲۰۲۰	نتایج نشان‌دهنده تمایل صاحبان خانه‌های دوم به حفظ حریم خصوصی و فرار از محیط باز است. الگوهای انزوای فضایی در میان خانه‌های دوم در منطقه بررسی شده وجود دارد. این الگوها به طور بالقوه پیامدهای زیست‌محیطی چشمگیری دارند.
۲۹	عنابستانی و صاحبکار	۲۰۲۰	رابطه‌ای قوی بین توسعه گردشگری خانه‌های دوم و تغییرات در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست‌محیطی در سطح روستاهای منطقه وجود دارد. سرمایه‌گذاری افراد غیرروستایی بیشترین تأثیر را در شکل‌گیری تغییرات در زندگی روستاییان داشته است.
۳۰	فارستاد و فردریک	۲۰۲۰	چگونه مردم محلی و صاحبان خانه‌های دوم محافظ روستای خود هستند و در همان زمان، به توسعه روستایی می‌اندیشند. با وجود این، هجوم صاحبان خانه‌های دوم هنوز هم بر علل درگیری در بهره‌گیری از زمین‌های موجود در روستا مؤثر است.
۳۱	ساری، هووچالا و ساتو	۲۰۲۰	نقش اقتصادی مهم خانه‌های دوم در نواحی روستایی
۳۲	مهرداد ابراهیمیان، توحید حاتمی خانقاهی*، یوسف جهان زمین	۲۰۲۰	سبزی‌نگی (دیوار سبز، فضای باز سبز)، استفاده از روش‌های نوین در ساخت خانه دوم، اهمیت دید و منظر نسبت به اقلیم در جانی و جهت‌گیری ساختمان، وجود فضاهای نیمه‌باز مشرف به معابر، پیش‌بینی فضاهای تفریحی جمعی و استفاده از مصالح و اشکال معماری بومی، همبستگی و ارتباط مستقیم بین اغلب متغیرهای کالبدی و عوامل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی، توجه طراحان و برنامه ریزان به دیدگاه‌های مخاطبین و میزان تأثیر آن‌ها در طرح و ساخت خانه‌های
۳۳	علیقلی‌زاده و همکاران	۲۰۲۰	سهم بخش کشاورزی در نواحی روستایی این ناحیه به علت تغییرات شدید کاربری زمین‌های کشاورزی برای ساخت‌وساز ویلا (شهرک‌های گردشگری) در حال کاهش است. همچنین تصورات جامعه میزبان از پیامدهای محیطی گردشگری در ناحیه مدنظر منفی است.
۳۴	عنابستانی و صاحبکار	۲۰۲۱	رابطه‌ای قوی بین توسعه گردشگری خانه‌های دوم و تغییرات در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست‌محیطی در سطح روستاهای منطقه وجود دارد. شدت تأثیر متغیر توسعه گردشگری خانه‌های دوم بر تغییرات زندگی روستاییان، متوسط برآورد شده است. سرمایه‌گذاری افراد غیرروستایی بیشترین تأثیر را با ضریب ۴۱/۸ درصد در شکل‌گیری انواع تغییرات در زندگی روستاییان داشته است.
۳۵	پیرزاد، ریاحی مقدم	۲۰۱۵	هرگاه معماری روستایی در انطباق با طبیعت بوده است و از امکانات موجود بهره‌برداری بهینه کرده، پایداری آن به‌طور نسبی در همه عرصه‌ها افزایش یافته است. در این خصوص نقش مصالح بوم آورد در معماری روستایی چشمگیرتر است، به‌ویژه در زمینه حفظ و توسعه معماری اصیل روستایی و مقاوم‌سازی آن با بازنگری و تقویت شیوه‌های سنتی. منبع درآمد روستاییان بر اساس فعالیت‌هایی چون کشاورزی، دامداری، صنایع بومی و... نیز در ساختار و شکل معماری روستایی تأثیر زیادی داشته و حتی بر هزینه‌های ساخت بنا تأثیر مثبت داشته است. همچنین بهره‌برداری بهینه از طبیعت نیز از یک‌سو منجر به کاهش هزینه‌ها شده و از سوی

۳۶	سعیده رشیدی	۲۰۲۰	مهم‌ترین عوامل مؤثر در تولید سیب در این منطقه شرایط اقلیمی، خاک مناسب، کسب درآمد بیشتر است و کشت سیب درختی باعث افزایش درآمدها و تغییر در نوع مصالح ساختمانی مورد استفاده و تغییر در فضای کاربری داخلی و بیرونی مسکن و تقلید از معماری سبک شهرها می‌شود و روستا از حالت سنتی خود خارج می‌شود
۳۷	محسن سرتیپی پور	۲۰۲۰	شاخص‌های اقتصادی- کالبدی: طول دوره ساخت، متوسط قیمت احداث یک مترمربع، نحوه تأمین نیروی انسانی، نسبت هزینه به درآمد خانوار، متوسط قیمت فروش، وجود نهاد مالی (صندوق قرض‌الحسنه)- سطح زیربنا- مساحت فضاهای زیستی- مساحت فضاهای معیشتی (مشترک) - تراکم- تعداد اتاق واحد مسکونی- تعداد اتاق عملکردهای زیستی، معیشتی و مشترک- دوام مصالح- دوام سازه‌های فضای زیستی، عمر بنا و نسبت سطح اشتغال

تعیین چارچوب ادراکی و متناسب ساختن آن با اطلاعات حاصل از تحلیل

این دسته‌بندی‌ها در جدول ۵ به همراه ۶۰ کد مفهومی مرتبط ارائه شده است. مقاومت در برابر تغییرات: تمایل به حفظ ویژگی‌های سنتی مسکن روستایی و پرهیز از الگوهای شهری، در برخی موارد می‌تواند مانع از بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و بهبود کیفیت زندگی شود. تعارض کاربری اراضی: اولویت‌دهی به حفظ زمین‌های کشاورزی بر توسعه شهرک‌های ویلایی، اگرچه برای حفظ منابع طبیعی ضروری است، اما می‌تواند محدودیت‌هایی را برای توسعه اقتصادی روستا ایجاد کند. همچنین، ناسازگاری فضاهای کشاورزی و دامداری خانگی با فضاهای زیستی می‌تواند بر بهداشت و سلامت ساکنان تأثیر منفی بگذارد. عدم تطابق با نیازهای جدید: عدم تطابق معماری روستایی با نیازهای جدید اقتصادی و اجتماعی می‌تواند منجر به کاهش کارایی و بهره‌وری در فعالیت‌های اقتصادی شود. این دسته‌ها نشان می‌دهند که در کنار تأثیرات مثبت، تعامل بین معماری و اقتصاد روستایی می‌تواند چالش‌هایی را نیز به همراه داشته باشد که نیازمند توجه و برنامه‌ریزی دقیق هستند.

جدول ۵ کدگذاری و سنتز راهبردهای معماری فضاهای کسب و کار روستایی

کد انتخابی	کد محوری	کد باز	کد مقالات
پرهیز از برخی ویژگی‌های مسکن شهری در عین بهبود حوزه زیست و دید و منظر	پرهیز از شبه شهری شدن بهبود حوزه زیست دید و منظر سبزی‌نگی	تغییر کارکرد مسکن به کارکرد زیستی {غیر تولیدی} / تغییر بافت سنتی روستاها / ساخت مسکن از شکل سنتی به شکل مدرن / افزایش ساخت‌وساز بی‌رویه و کنترل نشده / کارکرد اقتصادی مسکن روستایی از شکل سنتی اقتصاد روستایی به اشکال متنوع و جدید و عمدتاً خدماتی / طرح و نقشه ظاهری و الگوبرداری گسترده از مسکن شهری، حذف برخی از اجزای اساسی مسکن قدیم / بهبود دسترسی به امکانات و خدمات زیرساختی بهبود فضاهای زیستی، افزایش امکانات و تسهیلات آسایشی / نوسازی مسکن روستایی تأثیر چشم‌گیری در ابعاد اقتصادی و کالبدی مسکن روستایی داشته که از بُعد کالبدی می‌توان آن را مثبت و مطلوب و در بُعد اقتصادی غیر مطلوب ارزیابی کرد. دید و منظر نسبت به اقلیم، فضاهای نیمه‌باز مشرف به معابر، بهره‌برداری بهینه از طبیعت / جهت‌گیری ساختمان، سبزی‌نگی (دیوار سبز، فضای باز سبز)/ فضاهای تفریحی جمعی، زیبایی - زیباسازی	۴ و ۷ و ۲۲ ۱ و ۴ ۳۲ ۱ و ۷ و ۱۰ و ۱۹ و ۲۳
افزایش نقش زنان و اشتغال روستا (مسکن معیشتی، خانه دوم)	افزایش نقش و اشتغال زنان و روستاییان	به حداقل رسیدن میزان مشارکت زنان در فعالیت‌های اقتصادی و کسب معیشت خانوار/ تأثیر قابل توجه نوسازی مسکن بر کاهش سطح مشارکت زنان در فعالیت‌های اقتصادی و همچنین کاهش فعالیت‌های زراعی، باغی، و دامپروری / بالاترین کارکرد مسکن مربوط به زنان و کمترین میانگین شاخص تدارکاتی / کمترین تفاوت در انجام فعالیت‌های اقتصادی در مسکن توسط زنان / تأثیرات خانه دوم شامل ایجاد اشتغال، حفاظت از شهرها، طیف وسیعی از پیوندهای اقتصادی روبه‌جلو و عقب‌مانده، و عرضه اقامتگاه گردشگری انعطاف‌پذیر/ فراموشی اشتغال به بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی از جمله تولید صنایع دستی	

۱ و ۲۲۱۷ و ۱۹ و ۲۳ و ۲۴	تغییر شیوه ساخت مسکن جدید در اثر نیازهای شهری (ایمنی، مقاومت و استحکام، روش‌های نوین در ساخت) / حداقل کردن تأثیر عوامل محیطی و اقلیم در ساخت مسکن جدید / تغییر کاربری زمین‌ها و بافت سنتی روستاها، ساخت مسکن از شکل سنتی به شکل مدرن - در اثر خانه دوم، فاصله گرفتن روستا از عملکرد سنتی و پاسخگویی به نیازهای جدید غیربومی و شهری / تقویت معیارهای ساخت مسکن روستایی اعم از فناوری، شیوه ساخت، ابعاد مقیاس / فضای آشپزخانه، آشپزخانه این، فضای اختصاصی خواب و پذیرایی و ایوان	نیازهای شهری و نوین	شیوه‌های بومی، نوین و ترکیبی در طراحی، ساخت و تولید
۱ و ۲۲۱۷ و ۱۹ و ۲۳ و ۲۴	استفاده از محیط‌زیست برای فعالیت‌های سنتی تفریحی / تقلیدی از زندگی سنتی روستایی / خانه‌های دوم، تقلیدی از زندگی سنتی روستایی / سقف فضای معیشتی (اتاق قرارگیری چرخ نخ‌ریسی) از ریزفضاهای خاص / مصالح بوم آورد / تقویت شیوه‌های سنتی / فناوری طبیعی و بومی، شیوه ساخت طبیعی و بومی، ابعاد مقیاس و تناسب طبیعی و بومی، بهره‌برداری بهینه از طبیعت منجر به کاهش هزینه‌ها و پویایی اقتصاد روستا	نیازهای روستایی و بومی	
۱ و ۴ و ۷ و ۸ و ۱۱	عدم سازگاری «پلان» مسکن ساخته‌شده با نوع فعالیت تولیدی از جمله دامداری، باعث رویگردانی ۷۵ درصد از انجام این فعالیت‌ها / کاهش میزان کارکرد تولیدی مسکن در زمان پس از دریافت اعتبارات / بیشترین تغییر و کاهش در تولیدات کشاورزی مسکن دامدار و کشاورز بعد از دریافت اعتبارات / کاهش تولیدات کشاورزی مرتبط با مسکن / حذف فضاهای معیشتی و کاهش سطح زیربنای واحد مسکونی اقتصاد خانوار / تغییر در فضای اختصاصی دام، انبار علوفه، محل پخت نان، محل ذخیره سوخت‌های فسیلی، فضای آشپزخانه، آشپزخانه این، فضای اختصاصی خواب و پذیرایی و ایوان	تفکیک حوزه معیشت و مسکن	تفکیک و سازگاری فضاهای کشاورزی و دامداری با فضاهای زیستی خانگی
۶ و ۸ و ۲۵ و ۲۶	تبدیل سطح وسیعی از باغ‌ها و زمین‌های کشاورزی به خانه‌های دوم / تأثیر بیشتر پیامدهای گردشگری بر زمین‌های باغی و کشاورزی / زمین‌های کشاورزی برای ساخت‌وساز ویلا (شهرک‌های گردشگری) / تغییر کاربری زمین‌ها / تغییر کاربری باغ‌ها و زمین‌های زراعی / تغییرات شدید کاربری / تبدیل باغ و مزرعه روستایی به باغ‌های خانگی در محوطه ویلاها / کاهش سهم بخش کشاورزی در روستا به علت تغییرات شدید کاربری زمین‌های کشاورزی برای ساخت‌وساز ویلا (شهرک‌های گردشگری)	اولویت حفظ زمین‌های کشاورزی	اولویت حفظ زمین‌های کشاورزی به شهرک ویلایی (گردشگری)
۴ و ۷ و ۸ و ۲۳	لزوم به‌کارگیری عناصر کشاورزی (باغ، مزرعه، مرتع و دامداری) در معماری روستا / افزایش خانوارهای ساکن یک خانه / افزایش تراکم یک منطقه روستایی با خانه‌های دوم و تحولات تولید بیشتر / انبار علوفه، سازمان‌دهی فضایی مسکن روستایی در حوزه معیشتی، تنها به فضاهایی مانند انبار و طویله / تغییر در فضای اختصاصی دام، انبار علوفه، محل پخت نان، محل ذخیره سوخت‌های فسیلی / فضای معیشتی طویله و انعطاف‌پذیری مسکن روستایی در گذر زمان / فعالیت‌های غیر کشاورزی خانگی: بخشی از مسکن به ارائه خدماتی از قبیل مکانیکی، کارواش، پنچرگیری و خدمات مسافری و اشتغال به فعالیت‌های غیر کشاورزی	بهبود وضعیت اقتصادی در متنوع سازی فعالیت‌ها	ترکیب و افزایش فعالیت‌ها
	تضعیف فعالیت‌های متنوع اقتصادی خانوارهای روستایی بر اثر نوسازی / به حداقل رسیدن امکان انجام فعالیت‌های کشاورزی، باغداری، و دام‌پروری و عدم افزایش درآمد و کاهش دام پس از نوسازی مسکن / شاخص‌های اقتصادی متراژ مسکن، وسیله نقلیه، تعداد دام، مالکیت باغ، سابقه دریافت اعتبارات / نوع شغل و درآمد و درصد درآمد به‌دست‌آمده از بخش غیر کشاورزی معنادار و مؤثر در تحولات کارکرد مسکن روستایی / تغییر ارائه خدماتی از قبیل مکانیکی، کارواش، پنچرگیری و خدمات مسافری و اشتغال به فعالیت‌های غیر کشاورزی در اثر بهسازی مسکن روستایی / ایجاد و گسترش اشتغال در بخش کشاورزی و خدمات اولویت‌دارترین راهبرد بهبود شاخص‌های کمی و کیفی مسکن روستایی / گردشگری تفریحی شهری مبتنی بر خانه‌های دوم با استاندارد بالا بهترین پتانسیل برای رشد اقتصادی روستایی پایدار	فعالیت‌های متنوع کشاورزی و غیر کشاورزی معماری روستا	افزایش تولید کشاورزی، دامداری و حتی خدماتی

کاهش هزینه ساخت و تولید	کاهش هزینه ساخت و تولید	اعتدال در تزیینات/ میانه روی در وسعت بنا/ پرهیز از تشخیص، ساده زیستی، سادگی فرم ساختمان، سادگی نمای ساختمان/ بازسازی مسکن قدیمی، در اختیار گذاشتن مصالح با قیمت مناسب به روستاییان از طریق تشکیل تعاونی ها و یا اتحادیه های پخش و فروش مواد و مصالح	۱۵ و ۱۶ و ۱۷ و ۱۹
----------------------------------	----------------------------------	---	-------------------

پردازش، ترکیب و تفسیر در قالب فرآوردهای ملموس

در انتها کار پردازش ترکیب و تفسیر محتوا انجام شده و به صورت جدول شماره ۶ تدوین و ارائه گردید. بر اساس تحلیل داده های کیفی، ابتدا کلیه مؤلفه های استخراج شده از طریق کدگذاری باز و محوری، در سه مؤلفه معماری (مسکن معیشتی) - غیرمسکونی و ترکیبی دسته بندی شدند.

بحث و یافته های تحقیق:

همان طور که مارش (۱۳۸۷) بیان می کند، هدف اصلی سنتز پژوهی، یکپارچه سازی کلیه یافته های علمی مرتبط با یک موضوع خاص و دستیابی به انسجامی کلی است. نتایج حاصل از این سنتز پژوهی که به صورت جداول ۴ تا ۶ دسته بندی شده است نشان می دهد که معماری و اقتصاد روستایی تأثیرات متقابل مثبتی بر یکدیگر دارند که در سه مؤلفه دسته بندی می شوند. مؤلفه غیرمسکونی (روستا و کشاورزی) شامل: اولویت حفظ زمین های کشاورزی نسبت به ساخت شهرک های ویلایی (گردشگری) - افزایش تولید کشاورزی، دامداری و حتی خدماتی است. مؤلفه معماری (مسکن معیشتی) شامل: پرهیز از برخی ویژگی های مسکن شهری در عین بهبود حوزه زیست و دید و منظر - افزایش نقش زنان و اشتغال روستا (مسکن معیشتی، خانه دوم) - کاهش هزینه ساخت و تولید بنا مؤلفه ترکیبی (افزایش فعالیت، ناسازگاری) شامل: تفکیک و سازگاری فضاهای کشاورزی و دامداری با فضاهای زیستی خانگی - شیوه های بومی، نوین و ترکیبی در طراحی، ساخت و تولید - ترکیب و افزایش فعالیت ها است.

جدول ۶ راهبردهای معماری شناسایی شده مؤثر در فضاهای کسب و کار روستایی

معماری (مسکن معیشتی)		ترکیبی (افزایش فعالیت - ناسازگاری)			غیرمسکونی (روستا و کشاورزی)	
پرهیز از برخی ویژگی های مسکن شهری در عین بهبود حوزه زیست و دید و منظر	افزایش نقش زنان و اشتغال روستا (مسکن معیشتی، خانه دوم)	کاهش هزینه ساخت و تولید بنا	کاهش هزینه ساخت و تولید بنا	تفکیک و سازگاری فضاهای کشاورزی و دامداری با فضاهای زیستی خانگی	شیوه های بومی، نوین و ترکیبی در طراحی، ساخت و تولید	ترکیب و افزایش فعالیت ها
					اولویت حفظ زمین های کشاورزی نسبت به ساخت شهرک های ویلایی	افزایش تولید کشاورزی، دامداری و حتی خدماتی

تصویر ۲ دسته‌بندی یافته‌های تحقیق

غیرمسکونی (روستایی، کشاورزی)

- **اولویت حفظ زمین‌های کشاورزی نسبت به ساخت شهرک‌های ویلایی:** تحلیل تطبیقی شهرک‌های گردشگری و خانه‌های دوم نشان‌دهنده دو الگوی متفاوت از ترکیب فعالیت‌ها در روستاها است.

الف) شهرک‌های گردشگری: این نوع از توسعه گردشگری، با ایجاد مجموعه‌های بزرگ و ایزوله از بافت روستایی، به دلیل تمرکز بر گردشگری در مقیاس بالا و مجزا از زندگی روستایی و بدون برنامه، منجر به تخریب زمین‌های کشاورزی و دامداری و در نتیجه، تضعیف سبک زندگی روستایی و اقتصاد محلی می‌شود. این الگو اغلب با کاهش تنوع زیستی، افزایش مصرف انرژی و تولید زباله، و ایجاد ترافیک و آلودگی همراه است.

ب) خانه‌های دوم: برخلاف شهرک‌های گردشگری، خانه‌های دوم به صورت خرد مقیاس، پراکنده و با استفاده از مصالح و نیروی کار محلی در بافت روستاها به صورت درون‌زا ساخته می‌شوند. این نوع توسعه، با ایجاد درآمد پایدار برای روستاییان، بهبود ایمنی و حفاظت از روستا، و تقویت اقتصاد محلی، به حفظ سبک زندگی روستایی کمک می‌کند. خانه‌های دوم با یکپارچگی با بافت روستا، به عنوان بخشی از زندگی روستایی تلقی شده و به تقویت تعاملات اجتماعی و فرهنگی کمک می‌کنند. بنابراین توجه به مقیاس و فواید طرح برای روستا می‌تواند تهدید گردشگری مدرن بزرگ مقیاس را به راهبرد گردشگری بومی و پایدار تبدیل نماید.

افزایش تولید کشاورزی، دامداری و حتی خدماتی

توسعه پایدار روستاها مستلزم توجه ویژه به زیرساخت‌های پشتیبانی تولید، از جمله فضاهای انبارداری، است. این فضاها، که می‌توانند در قالب انبارهای علوفه، محصولات کشاورزی، آب‌انبارها، پستوها، مطبخ‌ها و مغازه‌ها طراحی شوند، نقش کلیدی در افزایش ماندگاری محصولات، کاهش تلفات و تقویت اقتصاد روستایی ایفا می‌کنند. با این حال، استانداردهای انبارداری روستایی باید با توجه به شرایط خاص روستاها، از جمله اقتصاد ضعیف، شیوع آفات و مسائل ایمنی، به گونه‌ای بازتعریف شوند که با اولویت‌های تولید و کاهش تلفات سازگار باشد. به عبارت دیگر، اعمال مستقیم استانداردهای شهری و صنعتی در این زمینه ممکن است مناسب نبوده و به جای آن، باید رویکردی بومی‌گرا و مبتنی بر نیازهای محلی اتخاذ شود. یکی دیگر از ابعاد مهم توسعه روستایی، مولدسازی و معیشتی کردن روستاها است. در این راستا، ضروری است که با توجه به حساسیت‌های زیست‌محیطی و اجتماعی، نسبت به تفکیک فضاهای تولید و زیست روستایی اقدام شود. این تفکیک می‌تواند در مقیاس مسکن با استفاده از روش‌هایی مانند ایزولاسیون و در مقیاس روستا با بهره‌گیری از پتانسیل‌های مکانی صورت پذیرد. فضاهای خدماتی روستایی نیز می‌توانند نقش مهمی در توسعه اقتصاد روستایی ایفا کنند. با این حال، توسعه این فضاها باید به گونه‌ای باشد که ضمن خدمت‌رسانی به روستاییان، به فعالیت‌های تولیدی آسیبی وارد نکند. به عنوان مثال، ایجاد کارگاه‌های تعمیر مشترک برای ماشین‌آلات کشاورزی و خودروهای شخصی می‌تواند به کاهش هزینه‌های روستاییان و افزایش بهره‌وری کمک کند. شرط اصلی موفقیت این نوع از سرمایه‌گذاری‌ها، مدیریت آن‌ها توسط خود روستاییان و ایجاد اشتغال پایدار در روستا است. ایجاد زیرساخت‌های مناسب، از جمله فضاهای انبارداری و خدماتی، می‌تواند به افزایش بهره‌وری، کاهش فقر و تقویت اقتصاد روستایی کمک کند. با این حال، این توسعه باید بر اساس اصول پایدار و با مشارکت فعال روستاییان صورت پذیرد.

معماری (مسکن معیشتی):

• **کاهش هزینه ساخت بنا و تولید محصول:** کاهش هزینه‌های ساخت و بهره‌برداری، یکی از چالش‌های اصلی در توسعه پایدار روستاها است. این کاهش هزینه‌ها را می‌توان در دو دسته اصلی **کاهش هزینه بنا و تولید محصول** جای داد.

الف) کاهش هزینه‌های مستقیم ساخت: این دسته شامل کاهش هزینه‌های طراحی، دکوراسیون، و اجرای ساختمان می‌شود. همچنین، بازسازی بناهای قدیمی و استفاده از زمین‌های بایر یا کم‌بازده نیز می‌توانند به کاهش هزینه‌ها کمک کنند. به علاوه، استفاده از مصالح ساختمانی یارانه‌ای و تعاونی نیز می‌تواند به کاهش هزینه‌های ساخت و ساز منجر شود.

ب) کاهش هزینه‌های تولید محصول: این دسته که کمتر مورد توجه قرار گرفته است. شامل دو مورد افزایش بهره‌وری فضا و کاهش تلفات می‌گردد:

افزایش بهره‌وری فضا: با طراحی هوشمندانه فضاهای کشت و تولید، می‌توان به افزایش تولید در واحد سطح و کاهش هزینه‌های ساخت و نگهداری رسید.

کاهش تلفات: استفاده از روش‌های ساختمانی مناسب برای عایق‌بندی، بهداشت و تفکیک فضاها می‌تواند به کاهش تلفات محصولات کشاورزی و دامی کمک کند.

• افزایش نقش زنان و اشتغال روستا (مسکن معیشتی، خانه دوم):

معماری مولد، مسکن معیشتی و معماری کسب و کار روستایی کلیدواژه‌ای است که می‌تواند به مفهوم افزایش نقش زنان و اشتغال روستا کمک نماید. لازم به ذکر است که مسکن معیشتی و کارآفرینی خانگی می‌تواند بخشی از مشکلات اشتغال‌زایی روستایی را با کمترین هزینه و آسیب رفع نماید.

• پرهیز از برخی ویژگی‌های مسکن شهری در عین بهبود حوزه زیست و دید و منظر:

تحلیل تطبیقی پرهیز از مسکن شبه شهری در بهبود حوزه زیست و دید و منظر یک چالش مهم در سبک و شیوه معماری روستایی است. **پرهیز از برخی ویژگی‌های مسکن شهری:** افزایش درصد فضای زیستی نسبت به معیشت در مسکن شهری و حذف فضاهای معیشتی مثل آغل دام و از جمله مواردی است که بایستی در طرح مسکن جدید روستایی مورد بازبینی قرار گیرد چراکه روستا یک واحد تولیدی است و مسکن روستایی نیز یک واحد مولد است و وجود فضاهای تولیدی، فرآوری و پشتیبانی در مسکن روستایی الزامی به نظر می‌رسد. **بهبود حوزه زیست و دید و منظر:** از طرفی نیازها و سبک زندگی مردم روستا و ارتباطات شهری- روستایی به علت ماشین‌باز بودن و بسیاری از مردم روستا زندگی در خانه‌های شهری را نیز تجربه کرده‌اند. به همین خاطر لازم است حوزه زیستی و دید و منظر روستایی نسبت به قبل بهبود یافته و مناسب‌سازی شوند.

ترکیبی (افزایش فعالیت، ناسازگاری)

مطالعات انجام‌شده بر روی ترکیب فعالیت‌ها در روستاها، به برخی الگوهای کمتر شناخته‌شده نیز اشاره دارد. از جمله این الگوها می‌توان به استفاده فصلی از خانه‌های روستایی برای پشتیبانی از کسب و کارهای فصلی یا تولیدات خاص اشاره کرد. همچنین، استفاده از فضاهای تولید در فصول غیرکاری برای تولیدات دیگر (مانند استفاده از دامداری برای تولید ابریشم) نیز نمونه‌ای از ترکیب فعالیت‌ها در سطح محلی و مبتنی بر منابع موجود است. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که ترکیب فعالیت‌ها در روستاها می‌تواند اثرات بسیار متفاوت و گاه متضادی بر توسعه پایدار روستایی داشته باشد. انتخاب الگوی مناسب برای ترکیب فعالیت‌ها، به عوامل مختلفی از جمله ویژگی‌های طبیعی و اجتماعی روستا، سیاست‌های دولتی، و اولویت‌های جامعه محلی بستگی دارد. در این راستا، حمایت از توسعه گردشگری روستایی بر اساس الگوی خانه‌های دوم و تقویت اقتصاد محلی، می‌تواند به عنوان یک راهبرد مناسب برای حفظ هویت روستایی و بهبود کیفیت زندگی روستاییان تلقی شود.

• شیوه‌های بومی، نوین و ترکیبی در طراحی، ساخت و تولید

روستاها به عنوان خاستگاه دانش بومی و تجربی، گنجینه‌ای از شیوه‌های نوآورانه و پایدار هستند. این شیوه‌ها، که اغلب از طریق انتقال دانش بین‌نسلی و همکاری‌های جمعی شکل گرفته‌اند، می‌توانند به عنوان الگوهایی ارزشمند برای توسعه روستایی پایدار مورد توجه قرار گیرند. مطالعات نشان می‌دهد که شیوه‌های سنتی و بومی روستاییان، علاوه بر کاهش هزینه‌های تولید و ساخت و ساز، به افزایش تنوع و پویایی اقتصاد محلی، حفظ هویت و جذابیت فضاهای روستایی، و کاهش مقاومت در برابر تغییرات کمک می‌کنند. به عنوان مثال، الگوی همیاری (واره) که در بسیاری از روستاها رواج دارد، نمونه‌ای از یک شیوه سنتی است که به تقویت همکاری‌های اجتماعی و حل چالش‌های مشترک کمک می‌کند. همچنین، بررسی‌های میدانی نشان داده است که روستاییان در سراسر جهان، برای حل چالش‌های تولید و حفظ محصولات، راهکارهای هوشمندانه‌ای را ابداع کرده‌اند. به عنوان مثال، روش سنتی هندی‌ها برای جلوگیری از آفت مورچه در پرورش ابریشم و روش سنتی روستاییان شمال کشور برای محافظت از

محصولات کشاورزی در برابر آفات جوندگان، نمونه‌هایی از این نوآوری‌های محلی هستند. **اهمیت توجه به دانش بومی:** توجه به دانش بومی و تجربی روستاییان، مزایای متعددی دارد: **افزایش بهره‌وری:** شیوه‌های سنتی اغلب متناسب با شرایط محلی و منابع موجود بوده و می‌توانند به افزایش بهره‌وری و کاهش هزینه‌های تولید کمک کنند. **حفظ محیط‌زیست:** بسیاری از این شیوه‌ها با رویکردی پایدار به محیط‌زیست طراحی شده‌اند و می‌توانند به حفظ تنوع زیستی و کاهش آلودگی کمک کنند. **افزایش تاب‌آوری:** شیوه‌های سنتی اغلب به گونه‌ای طراحی شده‌اند که بتوانند در برابر تغییرات محیطی و اجتماعی مقاومت کنند و به افزایش تاب‌آوری روستاها کمک کنند. به‌منظور توسعه پایدار روستاها، ضروری است که به دانش بومی و تجربی روستاییان توجه شود و از این دانش برای حل چالش‌ها و ایجاد فرصت‌های جدید استفاده شود. با تلفیق دانش بومی با دانش علمی و فناوری‌های نوین، می‌توان به توسعه روستایی پایدار و مبتنی بر مشارکت جوامع محلی دست یافت.

• تلفیق دانش بومی و نوآوری

با بهره‌گیری از دانش بومی و تجربیات گذشتگان، می‌توان طرح‌هایی اجرا کرد که با شرایط اقلیمی، فرهنگی و اجتماعی روستاها سازگاری بیشتری داشته باشند. درعین‌حال، استفاده از فناوری‌های نوین و دانش فنی می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی روستاییان و افزایش بهره‌وری در بخش‌های مختلف کمک کند. توسعه پایدار روستاها مستلزم اتخاذ رویکردی دوگانه و تلفیقی است که هم به حفظ و تقویت دانش بومی و سنت‌های محلی توجه داشته باشد و هم نیازهای نوین و متغیر جوامع روستایی را برآورده سازد. پدیده مهاجرت گسترده روستاییان، به‌ویژه جوانان و نخبگان، که ناشی از ارتباطات فزاینده روستایی-شهری و جهانی‌شدن است، چالش‌های جدی را برای روستاها ایجاد کرده است. تلفیق دانش بومی و نوین: معماران می‌توانند با تلفیق دانش بومی و نوآوری‌های معماری، طراحی‌هایی ارائه دهند که هم با هویت روستا سازگار باشد و هم نیازهای معاصر را برآورده کند. (Vishal Jiwane & Sanyal, 2015, pp.1366-1373)

• تفکیک و سازگاری فضاهای کشاورزی و دامداری با فضاهای زیستی خانگی

برای مقابله با این چالش‌ها، ضرورت دارد تا معماری فضاهای حوزه زیستی از حوزه معیشتی تفکیک و جداسازی شوند. این جداسازی ممکنات به‌صورت فیزیکی و مکان‌یابی انجام شود، به‌صورت تفکیک دسترسی‌ها در دو سمت ساختمان انجام شود. (مدل مزرعه معیشتی) یا به‌صورت استفاده از کسب‌وکارهای همسو انجام پذیرد که این موضوع نیز بستگی زیادی به فرهنگ و توسعه‌یافتگی روستا دارد.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

نتایج این تحقیق در پاسخ به سؤال تحقیق که راهبردهای اقتصادی معماری فضاهای کسب‌وکار روستایی از منظر آسیب‌شناسی و تحقیقات پیشین کدام است؟ در ۳ مؤلفه اصلی معماری (مسکن معیشتی) - غیرمسکونی (روستا و کشاورزی) - ترکیبی (افزایش فعالیت، ناسازگاری) دسته‌بندی شد. **مؤلفه معماری (مسکن معیشتی)** شامل: کاهش هزینه ساخت و تولید بنا - افزایش نقش زنان و اشتغال روستا (مسکن معیشتی، خانه دوم) - پرهیز از برخی ویژگی‌های مسکن شهری در عین بهبود حوزه زیست و دید و منظر **غیرمسکونی (روستا و کشاورزی)** شامل اولویت حفظ زمین‌های کشاورزی نسبت به ساخت شهرک‌های ویلایی (گردشگری)، افزایش تولید کشاورزی، دامداری و حتی خدماتی بوده و مؤلفه **ترکیبی (افزایش فعالیت، ناسازگاری)** شامل ترکیب و افزایش فعالیت‌ها، شیوه‌های بومی، نوین و ترکیبی در طراحی، ساخت و تولید و تفکیک و سازگاری فضاهای کشاورزی و دامداری با فضاهای زیستی خانگی است. این راهبردها می‌توانند در روند بهبود فضاهای کسب‌وکار روستایی و اقتصاد روستا مؤثر باشند. با توجه به اینکه این عوامل برخاسته از تحقیقات پیشین است، به‌کارگیری آن‌ها نقش کلیدی در توسعه روستا با حداقل هزینه و آسیب دارد. نتایج این تحقیق می‌تواند به مسئولان کمک کند تا بینش عمیق‌تری نسبت به عوامل مؤثر بر توسعه و برنامه‌ریزی راهبردی فضاهای کسب‌وکار روستایی داشته باشند.

^۱ Business/ Employment

^۲ Business space

^۳ Virtual

^۴ Real

^۵ Supply chain and value chain

^۶ Rural business

^۷ Rural business space

^۸ Rural business place

^۹ Rural business architecture

⁰⁰ Sustainable entrepreneurship

¹¹ Agritourism

²² Native architecture

³³ local economy

⁴⁴ Credit, loan

فهرست منابع

1. Gijsbert, H., January, (2012) .Tourism, Second Homes, and an Emerging South African Postproductivist .*Tourism Review International* 15, 183-197.
2. Janhunnen, S., Maija, H & .Pätäri, S., (2014) .Owners of second homes, locals and their attitudes towards future rural wind farm .*Energy Policy*, 73 ,450–460.
3. produced and edited by vermziari h., study director: Khalil Kalantry, scientific observers: Amir Reza Shahani, Alireza rahai,, published on 1399/11/28 .*expert opinion on: "comprehensive plan for Rural Development and construction of the country "* ,tehran, iran
4. Răzvanță Puie, F., (2019) .Conceptual framework for rural business models. *Sciendo* 13(1), 1130-1139.
5. Swaffield, S R., Opdam, P & .McWilliam, W., (2019) .Connecting business with the agricultural landscape: business strategies for sustainable rural development .*Business Strategy and the Environment* ,1357-1369.
6. Vishal Jiwane, A & .Sanyal .A J., (2013) .Redefining the Role of Architects in the Rural Development .*International Journal of Science and Research (IJSR)*, 4 (9), 1366-1374.
7. Zhang, Y., Chen, Y., Wang, J & .R, H., (2019) .Intervention in Rural Construction Path under the Background of Rural Revitalization Strategy .*IOP Conf* ,242.
8. Akhimien, N .G & .Isiwele, A J., (2018). Architect's role in Rural Community Development . *Cardiff University Journal of Engineering and Architecture* ,1-13.
9. Ardahali Ghasemi, A ,.Mahmoudian, A & .Nowbakht, R., (2017) .An Analysis of the Causes of Internal Migration of the Census of 2006 and 2012 .*SOCIAL STUDIES AND RESEARCH IN IRAN*, 6(3) ,375-390.
10. Artikler, A .A., (2011) .Rural residents' opinions about second home owners' pursuit of own interests in the host community .*Norsk Geografisk Tidsskrift*, 6(3) ,pp. 165-174.
11. back, a., (2019) .Temporary resident evil? Managing diverse impacts of second-home tourism . *Current Issues In Tourism* 23(11) ,1328-1342.
12. Bosworth, G & .Turner, R., (2018) .Interrogating the meaning of a rural business through a rural capitals framework .*Journal of Rural Studies* ,60, 1-10.
13. Çetin, N .B & .Çetin, E., (2020) .Determining of agricultural credit impact on agricultural production value in Turkey .*Ciência Rural* 50.(۱۱)
14. Czarnecki, A., November (2014) .Economically Detached? Second Home Owners and the Local Community in Poland .*Tourism Review International*, 18(3).
15. Donovan, K & .Gkartzios, M., (2014) .Architecture and rural planning: 'Claimingthe vernacular . *Land Use Policy*, 41 ,334-343.
16. Ericsson, B., Øian, H., Selvaag, S & .Lerfald, M., (2022) .Planning of second-home tourism and sustainability in various locations: Same but different .*Norsk Geografisk Tidsskrift*, 76(1),1-19.
17. Farstad, M & .Fredrik Rye, J., (2013) .Second home owners, locals and their perspectives on rural development .*Journal of Rural Studies* ,41-51.
18. Gallent, N., (2014) .The Social Value of Second Homes in Rural Communities, .*Housing Theory and Society*, 31(2).
19. H. Friar, J., Zaarour, N & .Bargal, B., (2023) .Entrepreneurs Versus Established Companies: Who Are the Real Job Creators .*International Journal of Business & Management Studies* ,1130-1139.
20. Hall, C .M., (2004) .Tourism.mobility and second homes: between elite landscape and common ground .Bristol, UK: *Multilingual Matters & Channel View Publications*.

21. Hiltunen, M. J., (2007) .Environmental Impacts of Rural Second Home Tourism – Case Lake District in Finland .*Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 7(3), 243-265.
22. Irmgard Moser, A., Peter, H. P & .Fengler, B., (2018) .Renate Strohm-Lömpcke, Improving the Quality of Life with Rural Development Programmes in Germany (2007–2013): Evidence from the Evaluation .*European Countryside* ,10(2), 321-329.
23. Jennings, R & .Saxena, S., (2022) .Handbook of Common Cattle Diseases & Breeding Management, New Delhi: Dominant Publishers And Distributors (P) Ltd.
24. Iessia Cogato, Leonardo Cei, Francesco Marinello and Andrea Pezzuolo, (2023) .The Role of Buildings in Rural Areas: Trends, Challenges, and Innovations for Sustainable Development .*Agronomy* ,1961.
25. Meiling Wu, N. G., China, (2021) .Second homes, amenity-led change and consumption-driven rural restructuring: The case of Xingfu village .*Journal of Rural Studies* ,391-403.
26. Moseley .M., (2003) .Rural development: principles and practice. London SAGE Publications Ltd.
27. Müller, D. K., (2002) .Second Home Ownership and Sustainable Development in Northern Sweden .*Tourism and Hospitality Research*, 3(4), 343-355.
28. Nazari, A & .pak, m., (2012) .The evaluation of indigenous pattern of Turkmen's housing in "Improvement of rural housing" Plan (Case study: AqAbad district in GonbadKavoos) .*Physical Development Planning Payame Noor University and Iranian Geography and Urban Planning Association* ,9-10.
29. Norris, M & .Winston, N., (2009) .Rising Second Home Numbers in Rural Ireland: Distribution, Drivers and Implications .*European Planning Studies*, (17), 1303-1322.
30. Skerratt, S., (2010) .Hot Spots and Not Spots: Addressing Infrastructure and Service Provision through Combined Approaches in Rural Scotland .*Sustainability*, 1719-1741.
31. Thorbeck, D., (2016) .Architecture and Agriculture (A Rural Design Guide) .London: Routledge.
32. Velvin, J., Kvikstad, T. M., Drag, E & .Krogh, E., (2013) .The Impact of Second Home Tourism on Local Economic Development in Rural Areas in Norway .*Tourism Economics* 19(3), 689-705.
33. Vepsäläinen, M & .Pitkänen, K., (2010) .Second home countryside. Representations of the rural in Finnish popular discourses .*Journal of Rural Studies*,26(2) ,194-204.
34. Vishal Jiwane, A & .Sanyal, A. J., (2015) .Redefining the Role of Architects in the Rural Development .*International Journal of Science and Research (IJSR)* ,4(9) ,1366-1373.
35. Visser, G., January (2004) .Second homes and local development: Issues arising from Cape Town's De Waterkant .*GeoJournal* 60(3),259-271.

۳۶. ابراهیمیان، م.، حاتمی خانقاهی، ت.، جهان زمین، ی.، (۱۳۹۹)، تحلیل تطبیقی عوامل مؤثر بر کالبد خانه‌های دوم گردشگری از منظر جامعه‌شناسی محلی و گردشگران (نمونه موردی: روستای حیران شهرستان آستارا). مسکن و محیط روستا، ۳۹ (۱۶۹)، ۳-۱۶.
۳۷. افراخته، ح.، اسکندری ثانی، م. و اسمعیل نژاد، م.، (۱۳۸۸). نقش قالی‌بافی در توسعه روستایی: مطالعه موردی کارگاه قالیبافی دهستان بالا ولایت کاشمر. فصلنامه روستا و توسعه، ۱۲ (۱)، ۲۱.
۳۸. بیگم تقوی، ز.، رهبری‌منش، ک. و ارمغان، م.، (۱۳۹۹). تبیین اثرگذاری تحولات اقتصادی بر فضاهای معیشتی (کشاورزی و دامداری) مسکن روستایی. مسکن و محیط روستا، ۲۲۰ (۱۷۲)، ۱۲-۱۴.
۳۹. تابان، م.، شرقی، و. و فقیهی، س.، (۱۴۰۲). ارائه مدلی برای توسعه کسب‌وکارهای روستایی (مطالعه موردی: استان ایلام، ایران). پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۴۳-۵۵.
۴۰. خراباتی، س. و شیرازی، پ.، پاییز (۱۴۰۰). دستیابی به الگوی طراحی مسکن روستایی: مطالعه موردی: روستای طزره دامغان. مسکن و محیط روستایی، ۱۷-۱۵.

۴۱. دوستی سبزی، ب. و بابایی، م. (۱۴۰۲). تحلیل و ارزیابی طرح‌های توسعه پایدار منظومه‌های روستایی، نام دفتر: مطالعات زیربنایی، تهران: گزارش‌های کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۴۲. سرتیپی پور، م. ندایی طوسی، س. و سعادت شورک، س. (۲۰۱۹). ارزیابی طرح ویژه بهسازی و نوسازی مسکن روستایی از منظر شاخص‌های مسکن مطلوب و پایدار روستایی. *نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی*، ۲۴ (۱)، ۳۸-۴۰.
۴۳. شمس‌الدینی، ع. شکور، ع. و رستمی، ر. ا. (۲۰۱۱). تأثیر نوسازی مسکن روستایی بر اقتصاد معیشتی روستائیان (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان ممسنی). *مسکن و محیط روستایی*، ۱۳۵، ۶۵-۶۸.
۴۴. غمی، آ. و الماسی، ه. (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی کارکرد مغازه‌های خرده‌فروشی در توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان حومه شهرستان هرسین). *دوماهنامه بررسی‌های بازرگانی*، ۱۲ (۸۳-۸۶)، ۵۶-۶۶.
۴۵. عزیز پور، ف. (۱۳۹۲). ضرورت بازاندیشی فکری در تهیه طرح هادی روستایی. *فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه کالبدی* ۱ (۲) ۸۱-۹۰.
۴۶. عباسستانی، ع. ا. کاویانی، س. و آمار، ت. (۱۳۹۵). تأثیر سبک معماری خانه‌های دوم بر توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی. *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۱ (۳۴).
۴۷. قدیری معصوم، م. بهمنی، ا. قادرمرزی، ح. و رضوانی، م. ر. (۲۰۲۱). ارزیابی آثار طرح ویژه بهسازی مسکن در تغییر ساختار کالبدی و عملکرد اقتصادی مسکن روستایی (مورد مطالعه: دهستان ثیلاق جنوبی، شهرستان دهگلان). *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۳۵ (۱)، ۴۷-۶۳.
۴۸. محمدی یگانه، ب. چراغی، م. اسلامی، ل. (۲۰۱۷). تحلیل اثرات اعتبارات مقاوم‌سازی مسکن در معیشت خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: دهستان معجزات شهرستان زنجان). *فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*، ۱۷-۱۸.
۴۹. محمدی یگانه، ب. چراغی، م. جمشیدی، م. ک. امامی، م. (۱۳۹۶). تحلیل شاخص‌های اقتصادی مؤثر در تحولات کارکرد مسکن روستایی (مطالعه موردی: دهستان غنی بیگلر، شهرستان زنجان). *مسکن و محیط روستایی*، ۱۶۰، ۴۳.
۵۰. بمحمدی یگانه، ب. عینالی، ج. منبری، پ. (۲۰۱۸). تحلیل عوامل اثرگذار بر تحولات مسکن معیشت محور در نواحی پیراشهری. *مجله توسعه فضاهای پیراشهری سال دوم، شماره اول*، ۱۲۰-۱۳۶.
۵۱. ملامیرزایی، ر. و سجاذاده، ح. (۱۴۰۲). تحلیلی نظام‌مند بر ادبیات شهر خلاق و شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن. *آرمان شهر*، ۱۶ (۴۳)، ۳۰-۱۷.
۵۲. نیک پور، ع. اسفرم، ی. و شاکری منصور، ا. (۲۰۱۷). راهبردهای اقتصادی بهبود شاخصهای مسکن در نواحی روستایی شهرستان کهگیلویه. *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ششم*، ۴، ۹۲-۹۴.